

در این بی‌نظمی، نظم نیست!

زهرا رمانی
محرران گروه دانشگاه

تأمین و تخصیص منابع مالی نظام آموزش عالی همیشه یکی از چالش‌های دولت‌های مختلف در کشور ما بوده است. منابعی که موضوع اصلی دربار آن نحوه تخصیص شان است. درحقیقت هرچه بودجه‌ریزی نسبت بیشتری با واقعیت عملکرد دانشگاه‌ها داشته باشد،

می‌تواند مسیر را هم برای ایجاد تغییرات مهم در مراکز آموزش عالی کشور ایجاد کند؛ اما در تمام این سال‌ها معیار مشخصی برای بودجه‌ریزی وجود نداشته و تنها دانشگاه‌های بزرگ‌تر بودجه بیشتری را نسبت به دانشگاه‌های کوچک‌تر داشته‌اند. از طرف دیگر نمی‌توان این مسئله را هم نادیده گرفت که بودجه این حوزه طی سال‌های اخیر همپای تورم رشد نکردند و به همین دلیل سال‌هاست بودجه تخصیص یافته به دانشگاه‌ها صرف حقوق و دستمزد و به اصطلاح رفح و رجوع کردن

تناسی با افزایش هزینه‌های آموزشی ندارد و همین مسئله هم بهانه‌ای برای کاهش کیفیت آموزشی می‌شود. موضوعی که اهمیت رسیدن به الگوی قابل اجرا برای تغییر وضعیت امروز را بیش از پیش کرده است؛ چراکه طبیعتاً هزینه‌های آموزشی روند افزایشی خود را برای سال‌های آینده هم حفظ خواهد کرد و در مقابل محدودیت‌های بودجه‌ای دولت هم باعث خواهد شد تأمین هزینه‌های مربوط به آموزش عالی برای دولتی‌ها با سختی‌های بیشتری همراه شود.

مسئله مهمی که درباره بودجه دانشگاه‌ها وجود دارد این است که شفافیت چندانی در این زمینه وجود ندارد؛ اما باز هم بررسی بودجه ۱۴۰۳ نشان می‌دهد که همچنان هزینه تربیت دانشجو سهم بالایی در تخصیص منابع مالی به دانشگاه‌ها دارد و هنوز نظام بودجه‌ریزی کشور آمادگی چندانی برای بودجه‌ریزی بر اساس عملکرد دانشگاه‌ها ندارد. به طوری که ۴۸ هزار میلیارد تومان از منابع براساس مدل پایه و تنها ۱۲ هزار میلیارد تومان براساس عملکرد دانشگاه‌ها تخصیص پیدا کرده است. البته نمی‌توان این مسئله را هم نادیده گرفت که وزن مدل عملکردی به صورت پارامتریک تعیین می‌شود و طبیعتاً هر چه تأمین اعتبار دانشگاه‌ها افزایش یابد، وزن این بخش هم بیشتر می‌شود. البته در مدل پایه هم وضعیت تخصیص منابع صرفاً به سرانه دانشجو وابسته نیست؛ چرا که قیمت سرانه سرانه دانشجو نیز با ۷ شاخص می‌تواند رو به افزایش یا رو به کاهش حرکت کند. در این میان محرک‌هایی مانند وزن گروه‌های آموزشی، تناسب هیئت علمی با دانشجو در گروه‌های مختلف، توزیع جغرافیایی در این زمینه اثرگذارند. به عبارت دیگر

۸۰ درصد بودجه‌ریزی دانشگاه‌ها همچنان براساس هزینه تربیت دانشجو

مسئله مهمی که درباره بودجه دانشگاه‌ها وجود دارد این است که شفافیت چندانی در این زمینه وجود ندارد؛ اما باز هم بررسی بودجه ۱۴۰۳ نشان می‌دهد که همچنان هزینه تربیت دانشجو سهم بالایی در تخصیص منابع مالی به دانشگاه‌ها دارد و هنوز نظام بودجه‌ریزی کشور آمادگی چندانی برای بودجه‌ریزی بر اساس عملکرد دانشگاه‌ها ندارد. به طوری که ۴۸ هزار میلیارد تومان از منابع براساس مدل پایه و تنها ۱۲ هزار میلیارد تومان براساس عملکرد دانشگاه‌ها تخصیص پیدا کرده است. البته نمی‌توان این مسئله را هم نادیده گرفت که وزن مدل عملکردی به صورت پارامتریک تعیین می‌شود و طبیعتاً هر چه تأمین اعتبار دانشگاه‌ها افزایش یابد، وزن این بخش هم بیشتر می‌شود. البته در مدل پایه هم وضعیت تخصیص منابع صرفاً به سرانه دانشجو وابسته نیست؛ چرا که قیمت سرانه سرانه دانشجو نیز با ۷ شاخص می‌تواند رو به افزایش یا رو به کاهش حرکت کند. در این میان محرک‌هایی مانند وزن گروه‌های آموزشی، تناسب هیئت علمی با دانشجو در گروه‌های مختلف، توزیع جغرافیایی در این زمینه اثرگذارند. به عبارت دیگر

تغییرات الگوهای تأمین مالی نظام آموزش عالی کشور طی بیش از ۴ دهه

عمل قرار گرفت، به طوری که به هر دانشگاه به میزان تعداد دانشجوی پذیرفته‌شده و درحال تحصیل بودجه تخصیص داده می‌شد. الگویی که از سال ۱۳۴۳ تا ۱۳۹۵ بار دیگر دستخوش تغییر شد و این بار الگوی هزینه سرانه استاندارد ملاک عمل قرار گرفت. الگویی که دوام چندانی نداشت و از سال ۱۳۹۶ تا اوایل دهه ۱۴۰۰ جای خود را به الگوی سرانه استاندارد و شاخص‌های تکمیلی عملکردی داد؛ الگویی که در آن سازمان برنامه و بودجه نقش بسزایی در تعیین، تصویب، ابلاغ و تخصیص بودجه عمومی به دانشگاه‌ها دارد و در مقابل نقش وزارت علوم هم در آن کم‌رنگ‌تر از الگوهای قبلی است، یعنی عملاً دانشگاه‌ها حتی اگر بخواهند چانه‌زنی هم کنند، باید آن را از مسیر غیر از وزارت علوم دنبال کنند.

با وجود اینکه دولت نقش تعیین‌کننده‌ای در تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی برعهده دارد؛ اما روند تأمین مالی این بخش نیز طی سال‌های گذشته براساس یک خط مشخص دنبال نشده است. به طوری که براساس گزارش «تأمین مالی و تخصیص اعتبارات دانشگاه‌های دولتی در ایران» که تیر سال گذشته از سوی مرکز پژوهش‌های مجلس منتشر شده، در طول بیش از چهارده گذشته، چهار الگوی متفاوت را برای چگونگی تأمین مالی دانشگاه‌ها در کشور شاهدیم. از ابتدای انقلاب تا سال ۱۳۸۲، تأمین مالی دانشگاه‌ها بر اساس الگوی مبتنی بر هزینه‌ها صورت می‌گرفت، یعنی ملاک تخصیص بودجه، هزینه‌کرد دانشگاه‌ها بود. اما از آن سال تا سال ۱۳۹۲، الگوی مبتنی بر هزینه سرانه دانشجویی ملاک

۷ چالش درآمدزایی دانشگاه‌های دولتی

مسئله محور شدن آموزش‌ها و پژوهش‌های دانشگاهی، کم‌رنگ بودن تصمیم‌گیری مبتنی بر داده در حوزه آموزش عالی، توجه اندک به ظرفیت‌های منطقه‌ای و مأموریت‌های دانشگاه‌ها، کم‌توجهی به اسناد و سیاست‌های بالادستی در تخصیص منابع همچون اولویت‌های علم و فناوری نقشه جامع علمی کشور، عدم حرکت به سمت بودجه‌ریزی عملکردمحور همان چالش‌هایی‌اند که باعث شده‌اند روند حرکت دانشگاه‌ها برای درآمدزایی اختصاصی به‌شمار رود، مسئله‌ای که باعث شده همچنان منابع دولتی، بخش اعظم بودجه این دانشگاه‌ها را تأمین کند.

تصویر کلی از سیاست‌های دولت در تأمین تخصیص منابع مالی به دانشگاه‌ها نشان می‌دهد دولت تلاش می‌کند دانشگاه‌ها را به سمت رسیدن به خودتأمینی در زمینه مالی سوق دهد، کاری که برای تحقق آن بسترهای حقوقی لازم را هم تا حدی با هدف فعالیت‌های اقتصادی و کسب درآمد از منابع مختلف تا حدی فراهم کرده است. بااین حال برخی چالش‌ها مانند نبود ضریبی به‌عنوان مشوق برای ایجاد رقابت بین دانشگاه‌ها، نبود امکان پیوند شاخص‌های کیفی به شاخص‌های کمی برای تحت‌الشعاع قرار نگرفتن کیفیت آموزشی، نبود مکانیسم‌های انگیزشی لازم برای

چرا بودجه‌ریزی بر مبنای عملکرد کارآسانی نیست؟

دانشته و مهم‌ترین مزیت تعیین توزیع اعتبار دانشگاه‌ها به مدل بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد را ایجاد ارتباط بین منابع و خروجی دانشگاه‌ها، ایجاد رقابت مثبت مبتنی بر ارتقای خروجی، تحقق عدالت توزیعی در توزیع اعتبار عمومی، شفافیت در بودجه‌ریزی دانشگاه‌ها، حذف یا تقلیل چانه‌زنی و رفتارسازی دانشگاه‌ها برای توجه به شاخص‌های عملکردی و همچنین توجه به مدیریت هزینه‌ها با شفاف شدن اتکا به اعتبارات معرفی کرده بود. مؤلفه مهم در این میان آن است که اجرای مدل بودجه‌ریزی‌ای که براساس عملکرد دانشگاه‌ها صورت بگیرد، قطعاً کار پیچیده و زمان‌بری است؛ چراکه تحقق آن نیازمند شناسایی معیارهای عملکردی مناسب، در دسترس بودن اطلاعات معیارها و کیفیت قابل اتکا به آمارها و توجه ذی‌نفعان درخصوص چرایی تغییرات اعتبارات است؛ مسئله‌ای که هرچند در اجرا سخت اما کارایی بیشتری نسبت به بودجه‌ریزی سنتی خواهد داشت؛ چراکه باعث می‌شود دانشگاه‌ها ناگزیر به تغییر روند برای دستیابی به بودجه بیشتر شوند.

پرزنگ‌تر شدن معضلات تأمین مالی دانشگاه‌ها باعث شد برنامه هفتم هم تغییر مدل فعلی تأمین مالی دانشگاه‌ها را به عنوان یکی از اهداف خود تعیین کند. به طوری که براساس بند الف ماده ۹۶ برنامه هفتم توسعه می‌بایست سازمان برنامه و بودجه با همکاری وزارتخانه‌های علوم و بهداشت آیین‌نامه نحوه تعیین اعتبارات دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، پژوهشی و فناوری را براساس عواملی از قبیل سرانه دانشجو، عضو هیأت علمی، نرخ خدمات محلی، سرانه برون‌داده‌های علمی، میزان ارائه خدمات به دانشجویان، نوع رشته‌ها اعم از نظری، کاربردی و عملی و مقاطع تحصیلی ظرف تهیه کنند؛ آیین‌نامه‌ای که می‌تواند مسیر جدید را پیش روی دانشگاه‌ها بگذارد. مرکز پژوهش‌های مجلس در گزارشی با عنوان «شبهه‌سازی و اجرای مدل تعیین توزیع اعتبار دانشگاه‌های تحت نظارت وزارت علوم با رویکرد بودجه‌ریزی عملکردمحور» در وهله اول توزیع اعتبار به روش‌های تاریخی مانند چانه‌زنی، اختصاص بودجه براساس هزینه‌های دانشگاه‌ها و... را نافی روش کارآمد بودجه‌ریزی

تجمیع مدل پایه و عملکردی؛ راهکاری برای بودجه‌ریزی بهینه دانشگاه‌ها

اصلی‌ترین مؤلفه‌هایی که باید در طراحی مدل بودجه‌ریزی دانشگاه‌ها ملاک عمل قرار بگیرد رعایت شفافیت، پیش‌بینی‌پذیری، انصاف و انعطاف‌پذیری است. همچنین برای اعتبار دانشگاه‌ها باید دو مدل پایه و مدل عملکرد تجمیع شوند. واقعیت آن است که در مدل پایه فرایند دستیابی به قیمت پایه و میانگین هزینه فعالیت آموزشی و پژوهشی یک دانشگاه مفروض، طراحی و متناظر با قیمت‌های سال مینا برآورد می‌شود. براساس عملکرد مدل پایه تعیین اعتبار هر دانشگاه براساس فعالیت آموزشی و تربیت دانشجو بوده و در مدل عملکرد نیز مأموریت‌های اصلی دانشگاه است و لزوم ارتقای کارایی و کارآمدی در مدیریت دانشگاه‌ها، شاخص‌های برون‌دادهای علمی و عملکردی بر پژوهش و فناوری، کیفیت آموزش، تعاملات خارجی، مدیریت بهینه منابع و امور فرهنگی ملاک عمل قرار می‌گیرد.

مؤلفه‌ها می‌تواند نشان دهد که کدام دانشگاه‌ها عملکرد بهتری داشته و طبیعتاً مستحق دریافت بودجه بیشتری نیز هستند و در مقابل هر دانشگاهی که سهم کمتری در بهبود شاخص‌های نام‌برده شده داشته باشند، طبیعتاً نباید سهم چندانی هم از بودجه عمومی کشور داشته باشد.

بودجه دانشگاه‌ها را می‌توان بر مبنای عملکرد دانشگاه‌ها تعیین کرد؟

هرچند در بودجه‌ریزی سال ۱۴۰۳ تغییر چندانی در مدل بودجه‌ریزی دانشگاه‌ها صورت نگرفته بود و همچنان بحث چانه‌زنی نقش تعیین‌کننده‌ای داشت اما پیشنهاد می‌شود تا متولیان امر برای بودجه‌ریزی آینده (با وجود اینکه طبیعتاً به بودجه‌ریزی ۱۴۰۴ نمی‌رسد) مؤلفه‌های جدیدتری را برای این کار مدنظر قرار دهند. یکی از الزامات آن است که مدل بودجه‌ریزی دانشگاه‌ها هر سال توسعه یافته و حتی باید به عنوان یکی از تکالیف مراجع بودجه‌ریزی به حساب آید. همچنین باید شاخص‌هایی مانند کیفیت دانش‌آموختگان، میزان اشتغال آن‌ها در رشته خود پس از فراغت از تحصیل، میزان اثرگذاری دانشگاه بر محیط اطراف خود به عنوان شاخص‌های اصلی در سنجش عملکرد آن‌ها به حساب آید. کاری که رسیدگی آن نیازمند تعیین متولی در وزارت عتف است تا بحث تولید اطلاعات مستند مرتبط با این بخش‌ها را به شکل جدی دنبال کند. از طرف دیگر با توجه به اینکه بخشی از عملکرد دانشگاه‌ها تابع سیاست‌ها و آیین‌نامه‌های داخلی دانشگاه است و وزارت علوم و بخشی نیز تابع تقاضای اجتماعی آموزش است، لازم است تغییرات این حوزه نیز با در نظر گرفتن وضعیت سهم آن‌ها در عملکرد نهایی دانشگاه‌ها صورت بگیرد.

مؤلفه‌هایی که در بودجه‌ریزی عملکردی باید ملاک قرار بگیرند؟

البته مسئله مهم در مدل عملکردی آن است که می‌توان مؤلفه‌های دیگری مانند ارتباط با صنعت و جامعه، عملکرد سرانه تولید پژوهشی، عملکرد سرانه در حوزه فناوری، فعالیت‌های بین‌المللی دانشگاه‌ها، اهتمام به مدیریت رشته‌های کم‌تقاضا، رتبه دانشجویان دانشگاه در المپیادهای علمی، نرخ اشتغال فارغ‌التحصیلان، اهتمام به درآمدزایی و استقلال مالی دانشگاه‌ها، مدیریت منابع انسانی و کاهش هزینه‌های پرسنلی، نرخ مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی، ارتقای همزمان همه شاخص‌ها و درصد رشد و پویایی در شاخص‌های نام‌برده را باید جزء مؤلفه‌های اثرگذار برای تقویت بودجه‌ریزی در مدل عملکردی دانست؛ قطعاً هر کدام از این

کم‌رنگ‌تر شدن شفافیت در تأمین مالی دانشگاه‌ها طی سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳

بالاتر رفتن ظرفیت چانه‌زنی در تعیین اعتبارات به حساب می‌آید از سوی دیگر عدم ارتباط کامل بین نحوه بودجه‌ریزی دانشگاه‌ها با عملکرد و شاخص‌های عملکردی آن‌ها، دلیلی برای تقویت ناکارایی مالی بین آن‌ها شده است، درحالی‌که الگوی مناسب این حوزه را باید الگویی دانست که تضمین‌کننده شفافیت

موضوع مهم این است که بر اساس این گزارش، توزیع منابع مالی بین دانشگاه‌ها در سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ از مدل محاسباتی خاصی تبعیت نکرده و همین مسئله باعث شد تا دانشگاه‌ها ندانند روش تأمین مالی آن‌ها بر چه مدلی استوار بوده و چگونه می‌توانند سهم شان را بالاتر ببرند. فقدان شفافیتی که دلیلی برای

نیمکت خبر

فراخوان جذب هیئت علمی در دانشگاه‌های علوم پزشکی بهمن ماه اعلام می‌شود

معاون آموزشی وزارت بهداشت از رأینتی برای انتشار بیست و دومین فراخوان جذب هیئت علمی دانشگاه‌های علوم پزشکی در بهمن ماه جاری خبر داد. سید جلیل حسینی در حاشیه مراسم تکریم و معارفه رئیس و سرپرست دانشگاه زنجان اعلام فراخوان بیست و دوم رأینت‌یازمند مجوز اداره امور استخدامی دانست و تأکید کرد: «در حال رأینتی در این زمینه با سازمان امور اداری استخدامی هستیم و امیدوارم با هماهنگی‌های صورت گرفته بتوانیم فراخوان بیست و دوم جذب اعضای هیئت علمی وزارت بهداشت را در بهمن ماه ۱۴۰۳ برگزار کنیم. حسینی از نخبگان به عنوان نیروهای بسیار مهم و اثرگذار در وزارت بهداشت یاد کرد و افزود: «این نامه تسهیلات نخبگان طی یکی دو ماه آینده، در حال بازنگری و تدوین است و در حال حاضر نیز نخبگانی که مدل‌های پلان تقویم ویزالمپیاد را دریافت کرده‌اند به صورت مستقیم وارد دوره دستپاری خواهند شد.» وی درخصوص افزایش ظرفیت پزشکی گفت: «در سال‌های گذشته ظرفیت‌های پزشکی بدون احتساب زیرساخت دانشگاه‌ها افزایش یافته به نحوی که بسیاری از کلاس‌های آموزشی در فضای غیرمناسب برای برگزار شده است.»

وام شهری به دانشجویان پردیس خودگردان دانشگاه‌های دولتی تعلق نمی‌گیرد

رئیس صندوق رفاه دانشجویان وزارت علوم گفت: «هنوز ظرفیت مشخصی برای پرداخت وام شهری به دانشجویان پیش‌بینی نشده و هم‌اکنون تنها فرایند ثبت نام‌ها در حال انجام است. این نوع وام به دانشجویان پردیس خودگردان تعلق نمی‌گیرد.» مسعود گنجی، رئیس صندوق رفاه دانشجویان وزارت علوم در گفت‌وگو با آنا، درباره فرایند ثبت نام وام دانشجویی عنوان کرد: «نام‌نویسی برای دریافت وام دانشجویی از اول آذر آغاز شده و تا ۱۴ آذر ادامه دارد.» به گفته گنجی، میزان وام شهری برای دانشجویان کارشناسی ۳ میلیون تومان، کارشناسی ارشد ۵ میلیون تومان و دکتری ۷ میلیون تومان است. رئیس صندوق رفاه دانشجویان با بیان اینکه هنوز ظرفیت مشخصی برای پرداخت وام شهری به دانشجویان پیش‌بینی نشده و هم‌اکنون تنها فرایند ثبت نام‌ها در حال انجام است، تأکید کرد: «این نوع وام به دانشجویان پردیس خودگردان دانشگاه‌های دولتی تعلق نمی‌گیرد، بنابراین منتظر دریافت آن نباشند.»

ظرفیت ۲ هزار نفری پذیرش دکتری تخصصی در رشته‌های علوم پایه پزشکی

برای دوره دکتری تخصصی (Ph. D) و دکتری تخصصی پژوهشی/ فناوری محور رشته‌های علوم پایه پزشکی، بهداشت و تخصصی و دندانپزشکی سال ۱۴۰۳ ظرفیت ۲ هزار و ۸۶ نفری اختصاص یافت. مهلت انتخاب رشته محل در آزمون دکتری تخصصی (Ph. D) و دکتری تخصصی پژوهشی/ فناوری محور (Oriented-Technology Research by Ph. D) رشته‌های علوم پایه پزشکی، بهداشت و تخصصی و دندانپزشکی سه شنبه ۶ آذرماه ۱۴۰۳ آغاز می‌شود. آزمون دکتری تخصصی (Ph. D) و دکتری تخصصی پژوهشی/ فناوری محور رشته‌های علوم پایه پزشکی، بهداشت و تخصصی و دندانپزشکی سال ۱۴۰۳ پنجشنبه ۱۰ آبان ماه ۱۴۰۳ در ۳۱ حوزه امتحانی در دانشگاه‌های علوم پزشکی برگزار شد و از ۱۱ هزار و ۱۵۳ نفر ثبت‌نام‌کننده تعداد ۸ هزار و ۴۱۳ نفر در جلسه آزمون کتبی حاضر بودند. فرایند مصاحبه از هفته آخر آذر ماه شروع خواهد شد و نتایج نهایی آزمون هفته آخر دی ماه اعلام می‌شود.»

